

Ouderlijke Monitoring als Verklaring voor het Hogere Cannabisgebruik bij Adolescenten in Onvolledige Gezinnen: Een Internationale Vergelijking

Naam: Kirsten Heijmink
Studentnummer: 5723302
Docent: Margreet de Looze
Vak: Masterthesis
Studie: Jeugdstudies
Blok: 4
Datum: 20 juni 2017
Wordcount: 5.980

Samenvatting

Vanwege culturele factoren kunnen adolescenten die opgroeien in onvolledige gezinnen verschillende gezondheidsuitkomsten hebben in verschillende landen. Deze studie richt zich op ouderlijke monitoring als verklarende rol voor het verband tussen een onvolledig gezin en het cannabisgebruik van adolescenten. Bovendien kijkt deze studie of het verband tussen ouderlijke monitoring en het cannabisgebruik van adolescenten verschillend is voor Portugal in vergelijking met Nederland. Er wordt verwacht dat het verband zwakker is voor Portugal in vergelijking met Nederland. In dit cross-sectionele onderzoek wordt de data van de studie *Health Behaviour in School-aged Children* gebruikt voor adolescenten tussen de 14 en 16 jaar ($N = 2751$, $M = 14.92$). Portugese en Nederlandse adolescenten uit onvolledige gezinnen gebruiken vaker cannabis in vergelijking met adolescenten uit volledige gezinnen. Dit verband wordt niet verklaard door ouderlijke monitoring. Het verband tussen ouderlijke monitoring en cannabisgebruik van adolescenten is zwakker voor Portugal in vergelijking met Nederland. Dit onderzoek draagt bij aan de wetenschappelijke kennis doordat een internationale vergelijking als modererende rol voor het verband tussen ouderlijke monitoring en het cannabisgebruik van adolescenten niet eerder onderzocht is. Toekomstig onderzoek moet zich echter richten om het verschil tussen landen voor dit verband inzichtelijk te krijgen.

Trefwoorden: cannabisgebruik, familiestructuur, ouderlijke monitoring, internationale vergelijking, adolescenten

Abstract

Due to cultural factors, adolescents that grow up in incomplete families may experience diverse health problems in different countries. This study focuses on parental monitoring as an explanatory role for the relationship between an incomplete family and adolescent's use of cannabis. In addition, this study analyzes if the relationship differs between the Netherlands and Portugal. The correlation was expected to be weaker for Portugal compared to the Netherlands. Furthermore, this cross-sectional study uses data for adolescents between 14 and 16 years of age ($N = 2751$, $M = 14.92$) from the Health Behavior Study in School-aged children. The results indicate that Portuguese and Dutch adolescents from incomplete families use more cannabis compared to adolescents that live in complete families, which cannot be explained by parental monitoring. Moreover, the correlation between parental monitoring and adolescent's use of cannabis was weaker for Portugal compared to the Netherlands. This study contributes to scientific knowledge, as it analyses an international comparison as a moderating role for the relationship between parental monitoring and adolescent's use of cannabis, which has not been

investigated before. However, further research must focus on understanding differences between countries, such as the availability of cannabis.

Keywords: cannabis use, family structure, parental monitoring, international comparison, adolescents

Introductie

Hoewel de negatieve gezondheidsconsequenties van cannabisgebruik bekend zijn wordt het middel nog steeds gebruikt over de hele wereld (Choquet, Hassler, Morin, Falissard & Chau, 2008) en kent het hoge prevalentiecijfers onder adolescenten (Choquet et al., 2008; Schwartz, 2010; Sznitman, Kolobov, Ter Bogt, Kuntsche, Walsh & Harel-Fish, 2014). Continuïteit en middelenafhankelijkheid zijn gevolgen voor het gebruik van cannabis tijdens de adolescentiefase (Murray, 2016; Van Ryzin, Fosco & Dishion, 2012). Dit geldt met name voor adolescenten die jonger zijn dan 17 jaar (Ter Bogt, Schmid, Gabhainn, Fotiou & Vollebergh, 2006; Van Ryzin et al., 2012; Murray, 2016). Daarnaast is cannabisgebruik onder adolescenten gelinkt aan slecht psychosociaal functioneren en ander (illegaal) middelengebruik (Sznitman et al., 2014). Het is belangrijk om inzicht te krijgen in factoren die een rol spelen bij het cannabisgebruik van adolescenten zodat bovengenoemde risico's verkleind kunnen worden.

Familiestructuur lijkt een belangrijke factor te zijn voor gezondheidsuitkomsten van adolescenten (Choquet et al., 2008; Hser, Longshore & Anglin, 2007; Ledoux, Miller, Choquet & Plant, 2001; Van Ryzin et al., 2012). Adolescenten uit een onvolledig gezin in het bijzonder hebben een hoger risico om middelen, zoals cannabis, te gebruiken (Crawford & Novak, 2008; Eitle 2005; Hemovich, Lac & Crano, 2011; Jovic et al., 2014; Ledoux et al., 2001; Mak et al., 2010). Eén reden hiervoor is dat adolescenten uit een onvolledig gezin minder ouderlijke monitoring krijgen (Wagner et al., 2010; Habib, 2010; Ramirez & Crano, 2004) omdat ouders meer taken op zich krijgen als alleenstaande ouder (Amato, 2000). Wanneer er echter andere familieleden (i.e., geen ouders) de ouderlijke monitoring in onvolledige gezinnen kunnen aanvullen, kan dit mogelijk een bescherming bieden voor het cannabisgebruik onder adolescenten.

Het huidige onderzoek toetst of het verband van ouderlijke monitoring op cannabisgebruik bij onvolledige gezinnen anders is in verschillende landen. Hierbij ligt de focus op een prominent pad voor het operationaliseren van cultuur: individualisme versus collectivisme (Hofstede, 1983; Hofstede, 2011; Oyserman & Lee, 2008; Schwartz, 2010). Op basis van culturele dimensies van Hofstede (1983) is Portugal geselecteerd als collectivistisch land en Nederland als individualistisch land.

Familiestructuur, ouderlijke monitoring en cannabisgebruik

Uit de literatuur blijkt dat adolescenten uit een onvolledig gezin vaker middelen gebruiken dan adolescenten uit een volledig gezin (Crawford & Novak, 2008; Eitle 2005; Hemovich et al., 2011; Jovic et al., 2014; Mak et al., 2010). Uit een cross-sectioneel onderzoek van Van Dorsselaer en collega's (2009) kwam naar voren dat 8,1% van de

adolescenten uit onvolledige gezinnen cannabis hadden gebruikt in de laatste maand ten opzichte van 4,5% van de adolescenten uit volledige gezinnen. Deze relatie was na het controleren van achtergrondkenmerken (e.g., leeftijd) nog steeds significant. Amato (2000) beweert dat volgens zijn *divorce-stress-adjustment* perspectief zowel volwassenen als jongeren meer stress ervaren na een ouderlijke scheiding, waardoor zij een verhoogde kans hebben op negatieve emotionele, gedrags- en gezondheidsuitkomsten. Uit onderzoek van Butters (2002) is namelijk gebleken dat adolescenten die in een stressvolle omgeving (e.g., ouderlijke scheiding) leven meer cannabis gebruiken. Mogelijk kan dit perspectief een verklaring bieden voor het hogere risico op het gebruik van cannabis in onvolledige gezinnen.

Een andere mogelijke verklaring voor het verband tussen een onvolledig gezin en het cannabisgebruik van adolescenten is het monitoren van ouders. Monitoring van ouders blijkt namelijk een belangrijke factor te zijn met betrekking tot gezondheidsuitkomsten voor adolescenten (Wagner et al., 2010). Hierbij is monitoring gedefinieerd als het toezicht houden op de activiteiten van adolescenten door ouders (Wagner et al., 2010). In de literatuur komt naar voren dat ouderlijke monitoring in onvolledige gezinnen lager is ten opzichte van volledige gezinnen (Wagner et al., 2010; Habib, 2010; Ramirez & Crano, 2004). Ouderlijke monitoring is in deze gezinnen lager doordat alleenstaande ouders meer taken op zich krijgen (e.g., zowel moeder- als vaderfiguur zijn) waardoor er minder ruimte overblijft voor het monitoren van adolescenten (Amato, 2000; Tomčíková, Veselská, Gecková, Van Dijk & Reijneveld, 2015). Met betrekking tot het gebruik van cannabis blijkt een gebrek aan ouderlijke monitoring een bekende risicofactor te zijn (Murray, 2016; Wagner et al., 2010). Doordat ouders minder goed in staat zijn om consistente monitoring te bieden aan adolescenten uit onvolledige gezinnen krijgen deze meer mogelijkheden om te experimenteren met cannabis in vergelijking met jongeren uit volledige gezinnen (Wagner et al., 2010).

Ouders zijn echter niet de enige personen die adolescenten kunnen monitoren. Familieleden, anders dan ouders, kunnen een ondersteunende rol aannemen om alleenstaande ouders te helpen met het monitoren van adolescenten. In een cross-sectionele studie van Barrett & Turner (2005) werd bevonden dat waargenomen ondersteuning van familie bij een een-ouder-gezin geassocieerd is met minder cannabisgebruik onder adolescenten. Een-ouder-gezinnen waarbij geen waargenomen steun van families werd ervaren, gebruikten adolescenten namelijk 25% meer cannabis (Barrett & Turner, 2005). Dus adolescenten uit een een-ouder-gezin hebben een grotere kans op het gebruik van cannabis wanneer er geen steun uit de familie waargenomen wordt.

Vergelijking Nederland en Portugal

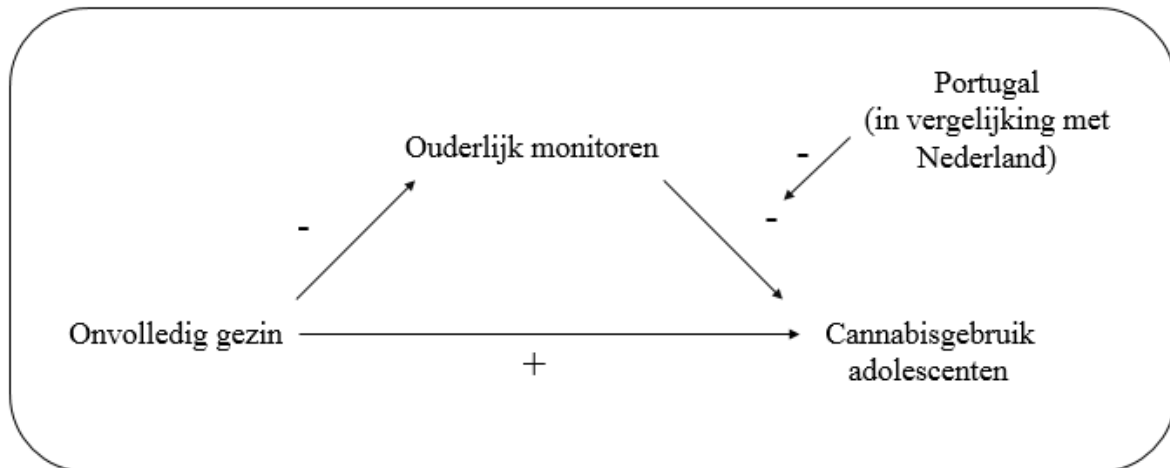
Vanwege culturele factoren kan verwacht worden dat de rol, of het monitorgedrag, van andere volwassenen in het leven van een adolescent dat opgroeit in een onvolledig gezin, hoger is in bepaalde landen, in vergelijking met andere landen (Goodwin & Plaza, 2000). Vooral de mate van collectivisme versus individualisme lijkt een belangrijke rol te spelen. De steun van andere familieleden komt vooral in collectivistische landen voor, waarbij er meer verbondenheid is tussen de leden binnen een groep (e.g., familie) (Realo, Allik & Vadi, 1997). Het collectivisme zou hierdoor een rol kunnen spelen bij de ouderlijke monitoring in onvolledige gezinnen ten aanzien van het cannabisgebruik onder adolescenten. Niet ieder land wordt gekenmerkt als een collectivistisch land en mogelijk is het effect van ouderlijke monitoring op cannabisgebruik in onvolledige gezinnen anders voor verschillende landen.

Hofstede (1983) stelt dat Portugal een meer collectivistisch land is en Nederland een meer individualistisch land. De verwachting is dat dit verschil een effect heeft op de relatie tussen ouderlijke monitoring en het cannabisgebruik van adolescenten in onvolledige gezinnen in beide landen. Individuen in een collectivistisch land zijn vanaf de geboorte sterk geïntegreerd in uitgebreide families (e.g., ooms, tantes en grootouders) die bescherming bieden tegen negatieve gezondheidsuitkomsten (Hofstede, 1983; Hofstede, 2011; Schwartz, 2010). Dit betekent dat familieleden in onvolledige gezinnen als buffereffect kunnen dienen en de verminderde ouderlijke monitoring van adolescenten aan kunnen vullen. In een individualistische cultuur wordt het onderhouden van relaties als kostbaar gezien wanneer het bieden van ondersteuning weinig zichtbare voordelen voor het individu oplevert (Kagitcibasi, 1997). Hierdoor is het minder waarschijnlijk dat familie, anders dan ouders, ondersteuning biedt bij het monitoren van adolescenten. In het huidige onderzoek wordt dus verwacht dat familieleden ouders in Portugal ondersteunen bij het monitoren van adolescenten in onvolledige gezinnen ten opzichte van Nederland.

Huidige studie

In de besproken literatuur komt naar voren dat adolescenten uit een onvolledig gezin vaker cannabis gebruiken doordat zij minder gemonitord worden (Amato, 2000; Crawford & Novak, 2008; Eitle 2005; Habib, 2010; Hemovich et al., 2011; Jovic et al., 2014; Mak et al., 2010; Ramirez & Crano, 2004; Wagner et al., 2010). Op basis van de internationale Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) studie wordt in dit onderzoek gekeken of het verband van ouderlijke monitoring op cannabisgebruik van adolescenten in onvolledige gezinnen anders is in Portugal in vergelijking met Nederland. In het onderzoek worden leeftijd

en sekse meegenomen als controlevariabelen. Op basis van de besproken literatuur worden er drie hypothesen getoetst: (1) Adolescenten uit een onvolledig gezin gebruiken vaker cannabis dan jongeren uit een volledig gezin. (2) Adolescenten uit een onvolledig gezin gebruiken vaker cannabis dan jongeren uit een volledig gezin omdat zij minder gemonitord worden. (3) De relatie tussen ouderlijke monitoring en cannabisgebruik onder adolescenten is zwakker voor Portugal in vergelijking met Nederland.

Figuur 1. Onderzoekmodel huidige studie.

Methode

Onderzoeksdesign

De data in deze studie is afkomstig van het *Health Behaviour in School-aged Children* (HBSC) onderzoek. Deze studie verzamelt data over het welzijn, gezondheidsgedragingen en de sociale context van adolescenten en wordt in 45 landen uitgevoerd (De Looze et al., 2014). Het onderzoek wordt om de vier jaar afgenomen. De dataverzameling is in zowel Nederland als Portugal uitgevoerd volgens het internationale HBSC protocol (Currie et al., 2014). Het protocol beveelt aan om steekproeven te verzamelen door gebruik te maken clustersteekproeven (Currie et al., 2014). De participanten die deelnemen aan het onderzoek zijn scholieren tussen de 11 en 16 jaar. Er zijn in Nederland in totaal 175 scholen benaderd. Zes scholen hiervan voldeden niet aan de criteria of was het niet mogelijk om contact mee op te nemen. Uiteindelijk hebben van de overgebleven 169 scholen 67 scholen deelgenomen aan het onderzoek (40% responspercentage) (De Looze et al., 2014). De informatie over de dataverzameling van Portugal kan in het huidige onderzoek niet gerapporteerd worden in verband met een zeer beperkte reactie van het Portugese team en het uitblijven van een reactie van de HBSC databank in Bergen, nadat zij herhaaldelijk benaderd zijn.

Procedure

De jongeren die mee hebben gedaan aan het HBSC onderzoek hebben in de klas een vragenlijst ingevuld over verschillende thema's. De deelnemende landen van het HBSC-onderzoek zijn verplicht zich te houden aan de voorschriften en protocollen van de internationale organisatie van HBSC (De Looze et al., 2014). De vragenlijst bevat verplichte onderdelen in alle landen die ongewijzigd gebruikt moeten worden. Doordat het HBSC-onderzoek bij elke dataverzameling precies dezelfde vragen stelt, is het mogelijk om verschillende landen met elkaar te kunnen vergelijken. Ouders zijn verplicht om toestemming te verlenen voor de deelname aan het onderzoek van hun kinderen die jonger zijn dan 18 jaar (Currie et al., 2014). In Nederland worden de ouders van de jongeren middels een brief geïnformeerd over de dataverzameling van de studie op de school van hun kind. In Portugal moeten de ouders van de jongeren middels een brief toestemming te geven voor de deelname aan het onderzoek van hun kind.

Participanten

In 2013 hebben in Nederland 4301 adolescenten meegedaan aan het onderzoek en in Portugal 4989 adolescenten. Het huidige onderzoek neemt adolescenten mee tussen de 14 en 16 jaar, omdat cannabisgebruik in Portugal alleen onder 15 jarigen is bevraagd. Uiteindelijk zijn er in Nederland 1433 adolescenten tussen de 14 en 16 jaar en in Portugal 1618 adolescenten. De adolescenten uit een volledig gezin in Nederland hebben een gemiddelde leeftijd van 14.94 ($SD = 0.39$) en in Portugal 14.89 jaar ($SD = 0.51$). 47,7% van de participanten was een jongen. In Nederland wonen 348 adolescenten in een onvolledig gezin ten opzichte van 970 adolescenten uit een volledig gezin. In Portugal wonen 434 adolescenten in een onvolledig gezin ten opzichte van 963 uit een volledig gezin.

Meetinstrumenten

Cannabisgebruik door adolescenten is gemeten aan de hand van een 7-puntsschaal die het cannabisgebruik in het hele leven weergeeft, waarbij de volgende vraag werd gesteld: "Heb je ooit wiet (marihuana) of hasj gebruikt?" De antwoordmogelijkheden zijn: "1 = nooit", 2 = "1 of 2 dagen", 3 = "3 tot 5 dagen", 4 = "6 tot 9 dagen", 5 = "10 tot 19 dagen", 6 = "20 tot 29 dagen" en 7 = "30 dagen (of meer)". De items voor prevalentie van cannabis zijn afgeleid van de *European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD)* studie (BRON). De vraag lieten een goede betrouwbaarheid zien bij een test-her-test (BRON).

Familiestructuur is gemeten met één item, met de vraag: "Kruis aan welke mensen wonen in het huis waar je altijd of de meeste tijd woont". De antwoordmogelijkheden waren: 1

= “moeder”, 2 = “vader”, 3 = “stiefmoeder (of vriendin van vader)”, 4 = “stiefvader (of vriend van moeder)”, 5 = “Broers, halfbroers, stiefbroers”, 6 = “zussen, halfzussen, stiefzussen”, 7 = oma”, 8 = “opa”, 9 = “ik woon in een pleeggezin of tehuis van de jeugdzorg” en 10 = “iemand anders, of een ander soort huis”. Vervolgens is de variabele dichotoom gemaakt, waarbij 0 een volledig gezin weergeeft (beide biologische ouders) en 1 een onvolledig gezin weergeeft (één biologische ouder, met of zonder stiefouder).

Ouderlijke monitoring is in dit onderzoek gemeten aan de hand van de volgende vraag: “Hoe vaak zie je je vrienden in het echt buiten schooltijd?”. Hierbij konden de leerlingen antwoord geven die betrekking hadden op “vóór 20:00 uur” en “na 20:00 uur” zonder ouderlijk toezicht. In dit onderzoek zijn de antwoorden meegenomen met “na 20:00 uur”. De adolescenten konden kiezen uit vier antwoordmogelijkheden: 1 = “(bijna) nooit”, 2 = “minder dan 1 keer per week”, 3 = “elke week” en 4 = “elke dag”. Een hoge score op deze variabele betekent dus dat adolescenten vaker ’s avonds buiten zijn met vrienden na 20:00 uur en dus meer tijd doorbrengen buiten de supervisie van hun ouders.

Vergelijking Nederland en Portugal is gemeten op een nominale schaal die aangeeft in welk land de adolescenten wonen en naar school gaan. In totaal zaten er 45 landen in de internationale *Health Behaviour in School-aged Children* dataset. Alle landen anders dan Nederland en Portugal zijn verwijderd uit de dataset. Vervolgens is er een dichotome variabele gemaakt om de landen weer te geven. Portugal wordt aangeduid met 0 en Nederland met 1.

Controlevariabelen. *Leeftijd en geslacht* zijn meegenomen als controlevariabelen. Jongeren konden aangeven in welk jaar en in welke maand ze geboren zijn. Vervolgens is met deze datum en de datum van afname hun leeftijd berekend. Op basis van deze variabele zijn alleen jongeren in de leeftijd van 14 tot 16 jaar geselecteerd. Het geslacht van de adolescenten werd bevraagd door: “Ben je een jongen of een meisje”? Hierbij hadden zij de antwoordmogelijkheden “jongen” en “meisje”. Deze variabele is omgepoold waarbij 0 een jongen weergeeft en 1 een meisje.

Data-analyse

De data in de huidige studie zijn geanalyseerd door middel van *IBM SPSS Statistics 24*. Allereerst zijn er beschrijvende analyses uitgevoerd. Hiermee zijn de gemiddelde scores en percentages berekend voor de belangrijkste variabelen uit dit onderzoek voor zowel adolescenten uit een volledig als onvolledig gezin. Participanten met missende waarden op minimaal een van de variabelen werden niet meegenomen in de analyses. Voor het gebruik van cannabis waren er 3,0% missings en bij ouderlijke monitoring waren dat er 8,6%. Dit betekent

dat er uiteindelijk 2751 adolescenten uit Portugal en Nederland meegenomen zijn in het uitvoeren van de analyses.

Om te onderzoeken of het leven uit een onvolledig gezin invloed heeft op het cannabisgebruik van adolescenten wordt er gebruik gemaakt van PROCESS met model 4. De controlevariabelen (sekse en leeftijd) worden direct meegenomen in de analyse. Er wordt dus als eerste stap gekeken of er een significante relatie is tussen een onvolledig gezin en het cannabisgebruik van adolescenten, waarbij gecontroleerd wordt op leeftijd en geslacht.

Om te onderzoeken of de relatie tussen familiestructuur en cannabisgebruik van adolescenten gemedieerd wordt door ouderlijke monitoring, wordt gebruik gemaakt van een mediatieanalyse door middel van PROCESS met model 4. De output geeft weer of het directe en indirecte verband significant is. Er is sprake van (partiële) mediatie wanneer het indirecte effect significant is en het directe effect minder sterk wordt (Baron & Kenny, 1986).

Om te onderzoeken of het mediatieverband sterker is voor jongeren uit Portugal dan jongeren uit Nederland wordt er gebruik gemaakt van een moderatieanalyse via PROCESS in SPSS. Model 14 wordt gebruikt om te toetsen of er een interactie-effect zichtbaar is. Vervolgens is de analyse voor beide landen apart uitgevoerd. Bij beide analyses is gebruik gemaakt van Model 4. De keuze voor het gebruik van het juiste model wordt bepaald door de *templates* van Andrew Hayes (2003).

Resultaten

In tabel 1 zijn de beschrijvende statistieken weergegeven. De tabel laat gegevens zien voor Nederland en Portugal waarbij er tevens onderscheid is gemaakt van familiestructuur. 35,8% van de Portugese adolescenten en 28,9% van de Nederlandse adolescenten wonen in een onvolledig gezin. Adolescenten uit een onvolledig gezin gebruiken vaker cannabis dan adolescenten uit een volledig gezin. Dit geldt zowel voor adolescenten uit Portugal als Nederland. Nederlandse adolescenten uit onvolledige gezinnen gebruiken echter vaker cannabis ($M = 1.74$, $SD = 1.69$) dan Portugese adolescenten uit onvolledige gezinnen ($M = 1.45$, $SD = 1.30$). Er is een klein verschil te zien in de mate van ouderlijke monitoring tussen adolescenten uit een volledig gezin en adolescenten uit een onvolledig gezin. Adolescenten uit onvolledige gezinnen zijn vaker 's avonds buiten met vrienden na 20:00 uur dan adolescenten uit volledige gezinnen. Daarnaast zijn Nederlandse adolescenten uit onvolledige gezinnen vaker 's avonds buiten met vrienden ($M = 2.37$, $SD = 0.94$) dan Portugese adolescenten uit onvolledige gezinnen ($M = 1.77$, $SD = 0.93$).

Tabel 1
Beschrijvende statistiek

	Portugal		Nederland	
	Volledig gezin (64,2%)	Onvolledig gezin (35,8%)	Volledig gezin (71,1%)	Onvolledig gezin (28,9%)
Leeftijd <i>M</i> (<i>SD</i>)	14.89 (0.51)	14.87 (0.53)	14.94 (0.39)	14.95 (0.34)
Geslacht % jongens	49,3%	58,2%	50,7%	47,8%
Ouderlijke monitoring* <i>M</i> (<i>SD</i>)	1.71 (0.89)	1.77 (0.93)	2.28 (0.90)	2.37 (0.94)
Cannabisgebruik** <i>M</i> (<i>SD</i>)	1.20 (0.84)	1.45 (1.30)	1.36 (1.17)	1.74 (1.69)

Noot. *M* = mean, *SD* = standard deviation.

* Op een schaal van 1 tot 4, met 1 = (bijna) nooit en 4 = elke dag

** Op een schaal van 1 tot 7, met 1 = nooit en 7 = 30 dagen of vaker.

Tabel 2 geeft de correlaties tussen de variabelen van dit onderzoek weer. Zowel in Portugal als in Nederland zijn een onvolledig gezin en cannabisgebruik positief gecorreleerd. Het is voor zowel Portugal ($r = .11, p < .001$) als voor Nederland ($r = .12, p < .001$) een zwak verband. De positieve correlatie geeft weer dat adolescenten uit een onvolledig gezin vaker cannabis gebruiken. Er is echter geen correlatie tussen een onvolledig gezin en ouderlijke monitoring. Ouderlijke monitoring is in beide landen wel positief gecorreleerd met cannabisgebruik van adolescenten. Dit betekent dat adolescenten die 's avonds vaker buiten zijn met vrienden vaker cannabis gebruiken. Ondanks dat het voor beide landen een zwak verband is, is het verband voor Nederland ($r = .22, p < .001$) sterker dan voor Portugal ($r = .11, p < .001$).

Voor Portugal is er een negatieve correlatie tussen sekse en cannabisgebruik ($r = -.05, p < .05$). Dit betekent dat jongens ten opzichte van meisjes vaker cannabis gebruiken. Daarnaast is leeftijd in Portugal positief gecorreleerd met cannabisgebruik ($r = .08, p < .01$). Oudere adolescenten gebruiken vaker cannabis dan jongere adolescenten. In Nederland is er geen correlatie voor sekse en leeftijd met betrekking tot het cannabisgebruik van adolescenten. In Portugal is ouderlijke monitoring negatief gecorreleerd met sekse ($r = -.09, p < .001$). Dit houdt in dat jongens vaker 's avonds buiten zijn met vrienden dan meisjes. In Nederland is deze correlatie niet aanwezig. In Nederland is ouderlijke monitoring positief gecorreleerd met leeftijd ($r = .08, p < .001$). Hoe ouder de adolescent, hoe vaker adolescenten 's avonds buiten zijn met vrienden. In Portugal is deze correlatie niet aanwezig.

Tabel 2

Correlatiematrix onderzoekvariabelen uitgesplitst voor Portugal en Nederland

	Portugal					Nederland				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
1.Sekse	-					-				
2.Leeftijd	.02	-				-.01	-			
3.Volledig gezin	-.01	-.01	-			.00	.00	-		
4.Ouderlijke monitoring	-.09***	.02	.03	-		-.04	.08***	.04	-	
5.Cannabisgebruik	-.05*	.08**	.11***	.11***	-	-.04	.02	.12***	.22***	-

Noot. Correlaties zijn berekend aan de hand van Pearson's r

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$.

Familiestructuur, ouderlijke monitoring en cannabisgebruik van adolescenten

Om te toetsen of adolescenten uit onvolledige gezinnen vaker cannabis gebruiken dan adolescenten uit volledige gezinnen, wordt er gekeken naar het directe verband met een onvolledig gezin als voorspeller voor het cannabisgebruik van adolescenten (hypothese 1). De controlevariabelen leeftijd en sekse zijn meegenomen in deze analyse. Een onvolledig gezin blijkt significant samen te hangen met het cannabisgebruik van adolescenten ($B = .31$, $SE = .04$, $\beta = .25$, $p = .000$, $t = 6.40$). Dit betekent dat adolescenten uit een onvolledig gezin vaker cannabis gebruiken dan adolescenten uit een volledig gezin. Daarnaast hangt leeftijd samen met cannabisgebruik van adolescenten ($B = .14$, $p = .004$). Dit betekent dat oudere adolescenten vaker cannabis gebruiken vergeleken met jongere adolescenten. Jongens en meisjes verschillen echter niet in het gebruik van cannabis ($p = .018$). Het model verklaart 1,9% van de variantie in cannabisgebruik.

Daarnaast werd er verwacht dat de relatie tussen familiestructuur en cannabisgebruik van adolescenten gemedieerd wordt door de mate van ouderlijke monitoring (hypothese 2). Om deze hypothese te toetsen, is er gebruik gemaakt van een mediatieanalyse. De controlevariabelen sekse en leeftijd zijn meegenomen in deze analyse. Een onvolledig gezin blijkt geen voorspeller te zijn van de mate van ouderlijke monitoring ($p = .170$). Een significant verband tussen een onvolledig gezin en ouderlijke monitoring is echter een voorwaarde voor mediatie (Baron & Kenny, 1986). Dit betekent dat de mate van ouderlijke monitoring geen verklaring is voor het verband tussen een onvolledig gezin en het cannabisgebruik van adolescenten.

Het verband tussen de mate van ouderlijke monitoring en het cannabisgebruik van adolescenten is wel significant ($B = .22$, $SE = .02$, $\beta = .17$, $p = .000$, $t = 9.70$). Dit houdt in dat

hoe vaker een adolescent 's avonds buiten is met vrienden na 20:00 uur, zonder ouderlijke toezicht, hoe vaker de adolescent cannabis gebruikt. Wanneer ouderlijke monitoring mee wordt genomen in het model, verklaart het 5,2% van de variantie in cannabisgebruik. De resultaten van het directe verband en mediatie verband zijn weergegeven in tabel 3.

De vergelijking tussen Portugal en Nederland

Om te onderzoeken of het mediatiemodel verschilt voor Portugal en Nederland is er gekeken of er een interactie-effect bestaat voor het verband tussen ouderlijke monitoring en het cannabisgebruik van adolescenten (hypothese 3). Uit de resultaten komt naar voren dat het interactie-effect significant is ($B = .07$, $SE = .04$, $\beta = .07$, $p = .000$, $t = 4.12$). Dit betekent dat het verband tussen ouderlijke monitoring en het cannabisgebruik van adolescent verschilt voor Portugal en Nederland. Om te onderzoeken wat dit verschil concreet betekent, zijn er analyses uitgevoerd waarbij de landen uitgesplitst zijn. De resultaten van het interactie-effect zijn weergegeven in tabel 3.

Tabel 3

Het directe en mediatie verband en het interactie-effect.

	B	SE	β	95% BI	R²
Directe verband					
VG → CG	.31***	.04	.25	.21 - .40	.019
Sekse	-.10*	.04	-.04	-.19 - -.01	
Leeftijd	.14**	.04	.05	.04 - .23	
Mediatie verband					
VG → CG	.29***	.04	.24	.20 - .39	.052
VG → OM	.05	.03	.05	-.02 - .13	
OM → CG	.22***	.02	.17	.17 - .26	
Sekse	-.07	.04	-.02	-.15 - -.01	
Leeftijd	.11*	.04	.04	.01 - .20	
Interactie-effect****					
Interactie	.07***	.04	.07	.10 - .29	.059
Sekse	-.07	.04	-.03	-.16 - .01	
Leeftijd	.10*	.04	.04	.01 - .20	

Noot. B = richtingscoëfficiënt, SE = standaarderror, BI = betrouwbaarheidsinterval.

VG = volledig gezin, CG = cannabisgebruik, OM = ouderlijke monitoring.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

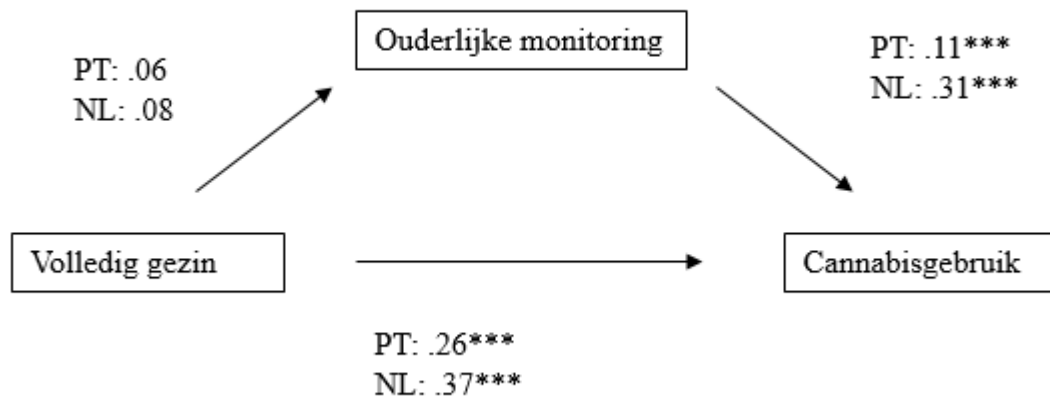
**** Het interactie-effect is de vergelijking tussen Nederland en Portugal op het verband tussen ouderlijke monitoring en het cannabisgebruik van adolescenten.

Wanneer de analyse alleen voor Portugal wordt uitgevoerd is het directe verband nog steeds significant ($B = .26$, $SE = .05$, $p = .000$, $t = 4.62$). Dit betekent dat Portugese adolescenten uit een onvolledig gezin vaker cannabis gebruiken dan Portugese adolescenten uit

een volledig gezin. Het model verklaart 2,3% variantie. Dit hoofdverband is nog steeds aanwezig wanneer er gecontroleerd wordt voor leeftijd en sekse en wanneer ouderlijke monitoring in het model aanwezig is ($B = .25$, $SE = .05$, $p = .000$, $t = 4.50$). Wanneer ouderlijke monitoring in het model toegevoegd is, verklaart het model 3,4% variantie. Vervolgens wordt er gekeken of een onvolledig gezin een voorspeller was van de mate van ouderlijk monitoren. Het verband is niet significant ($p = .201$). Dit betekent dat ouderlijk monitoren in Portugal geen mediator is voor het verband tussen familiestructuur en cannabisgebruik van adolescenten. Ouderlijk monitoren is wel een goede voorspeller voor het cannabisgebruik van adolescenten ($B = .11$, $SE = .02$, $p = .000$, $t = 3.92$). Portugese adolescenten die 's avonds vaker buiten zijn met vrienden gebruiken vaker cannabis. De resultaten voor de analyse van Portugal zijn weergegeven in figuur 2.

In Nederland is het directe verband ook significant ($B = .37$, $SE = .07$, $p = .000$, $t = 4.74$). Het directe verband is nog steeds aanwezig nadat de controlevariabelen, leeftijd en sekse, en ouderlijke monitoring meegenomen zijn in de analyse ($B = .35$, $SE = .07$, $p = .000$, $t = 4.52$). Net zoals in Portugal, is het ouderlijke monitoren geen verklaring voor het verband tussen een onvolledig gezin en het cannabisgebruik van adolescenten in Nederland. De resultaten laten namelijk zien dat het verband tussen een onvolledig gezin en ouderlijk monitoren niet significant is ($p = .140$). Het ouderlijke monitoren in Nederland is evenals in Portugal wel een goede voorspeller voor het cannabisgebruik van adolescenten ($B = .31$, $SE = .03$, $p = .000$, $t = 8.10$). De resultaten voor de analyse van Nederland zijn weergegeven in figuur 2.

Er kan dus geconcludeerd worden dat het ouderlijke monitoren in beide landen geen mediator is voor de relatie tussen een onvolledig gezin en het cannabisgebruik van adolescenten. Echter bestaat er wel een verband tussen ouderlijke monitoring en het cannabisgebruik van adolescenten en dit verband is zwakker voor Portugese adolescenten in vergelijking met Nederlandse adolescenten. Dit betekent dat adolescenten die vaker buiten zijn met vrienden na 20:00 uur 's avonds, vaker cannabis gebruiken en vooral voor adolescenten die woonachtig zijn in Nederland in vergelijking met adolescenten uit Portugal.

Figuur 2. Regressiecoëfficiënten voor de relatie tussen een onvolledig gezin en cannabisgebruik van adolescenten, gemedieerd door ouderlijke monitoring voor Portugese en Nederlandse adolescenten.

PT = Portugal, NL = Nederland.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Discussie

Het doel van dit onderzoek was om inzichtelijk te krijgen of ouderlijke monitoring een verklaring is voor het verband tussen een onvolledig gezin en het cannabisgebruik van adolescenten. Bovendien werd er gekeken of het verband tussen ouderlijke monitoring en cannabisgebruik van adolescenten verschillend is voor Nederland in vergelijking met Portugal. Gebaseerd op de aanname dat familieleden in collectivistische landen ondersteuning kunnen bieden bij het ouderlijke monitoren in onvolledige gezinnen, werd verwacht dat het verband tussen ouderlijke monitoring en cannabisgebruik onder adolescenten zwakker is voor Portugal in vergelijking met Nederland.

De resultaten van dit onderzoek laten zien dat adolescenten uit een onvolledig gezin zowel in Nederland als in Portugal vaker cannabis gebruiken dan adolescenten uit een volledig gezin. Dit verband kon in dit onderzoek niet verklaard worden door ouderlijke monitoring. Echter lieten de resultaten uit het huidige onderzoek zien dat er wel een verband is tussen ouderlijke monitoring en cannabisgebruik van adolescenten. Dit betekent dat adolescenten die 's avonds vaker buiten zijn met vrienden na 20:00 uur vaker cannabis gebruiken. Portugal is in dit verband volgens verwachting zwakker gerelateerd aan het cannabisgebruik van adolescenten in vergelijking met Nederland.

Familiestructuur, ouderlijke monitoring en cannabisgebruik van adolescenten

Ten eerste werd er verwacht dat adolescenten uit een onvolledig gezin vaker cannabis gebruiken dan adolescenten uit een volledig gezin (hypothese 1). Deze hypothese is in het huidige onderzoek bevestigd. Resultaten uit dit onderzoek laten namelijk zien dat adolescenten uit onvolledige gezinnen vaker cannabis gebruiken dan adolescenten uit volledige gezinnen. Deze bevindingen zijn consistent met resultaten uit eerdere onderzoeken (Crawford & Novak, 2008; Eitle 2005; Hemovich et al., 2011; Jovic et al., 2014; Mak et al., 2010). Dit verband is zowel aanwezig voor Portugese als voor Nederlandse adolescenten.

Ten tweede werd er verwacht dat het verband tussen een onvolledig gezin en het cannabisgebruik van adolescenten verklaard kon worden door ouderlijke monitoring (hypothese 2). Deze hypothese wordt verworpen omdat het verband niet significant is. Dit betekent dat ouderlijke monitoring geen verklaring is voor het verband tussen een onvolledig gezin en het cannabisgebruik van adolescenten. Deze bevinding is inconsistent met resultaten uit eerdere onderzoeken, waarin werd gevonden dat ouderlijke monitoring een verklaring is voor het verband tussen een onvolledig gezin en het cannabisgebruik van adolescenten (Habib, 2010; Ramirez & Crano, 2004; Wagner et al., 2010). De operationalisering van ouderlijke monitoring kan in het huidige onderzoek verklaren waardoor ouderlijke monitoring geen mediator is voor het verband tussen een onvolledig gezin en het cannabisgebruik van adolescenten. Onderzoekers gebruiken namelijk verschillende maten worden gebruikt voor het operationaliseren van ouderlijke monitoring (Stattin & Kerr, 2000) en dat deze maten verschillende resultaten kunnen opleveren voor het verband tussen een onvolledig gezin en het cannabisgebruik van adolescenten (Habib, 2010; Stattin & Kerr, 2000; Ramirez & Crano, 2004; Wager, 2010; Wertz et al., 2016). De verschillende maten voor het operationaliseren van ouderlijke monitoring zijn volgens Wertz en collega's (2016) het monitoren van activiteiten en de kennis die ouders hebben waar hun kinderen 's avonds verblijven (Wertz et al., 2016). In eerdere studies waar ouderlijke monitoring een verklaring is voor het verband tussen een onvolledig gezin en het cannabisgebruik van adolescenten, werd ouderlijke monitoring gemeten aan de hand van de vraag hoe veel toezicht ouders hebben op de activiteiten van hun kinderen. (Habib, 2010; Wagner, 2010; Ramirez & Crano 2004). Voor het operationaliseren van ouderlijke monitoring is in deze studie gebruik gemaakt van de vraag: "hoe vaak zijn adolescenten 's avonds buiten met vrienden na 20:00 uur". In de internationale HBSC dataset die gebruikt is in het huidige onderzoek wordt ouderlijke monitoring namelijk niet gemeten aan de hand van hoe veel toezicht ouders hebben op de activiteiten van hun kinderen. Uit eerder

onderzoek is gebleken dat jongeren die voornamelijk 's avonds veel tijd doorbrengen met hun vrienden minder gemonitord worden door hun ouders (Dishion, Bullock & Kiesner, 2008; Kiesner, Poulin & Dishion, 2010). De tijd die doorgebracht wordt met vrienden is dus afhankelijk van ouderlijke monitoring (Janssen, Weerman & Eichelsheim, 2016).

Een andere mogelijke reden dat ouderlijke monitoring in het huidige onderzoek geen verklaring biedt voor het verband tussen een onvolledig gezin en het cannabisgebruik van adolescenten zijn de karakteristieken van de vriendengroep waarmee adolescenten tijd doorbrengen. Uit de literatuur komt naar voren dat de omgang met vriendengroepen die cannabis gebruiken een van de sterkste voorspellers is voor het cannabisgebruik van adolescenten (Kuntsche & Jordan, 2006). Adolescenten die namelijk bevriend zijn met andere adolescenten die cannabis gebruiken, hebben een hoger risico om zelf ook cannabis te gebruiken (Kuntsche & Jordan, 2006; Schofield, Conger & Robins, 2015) en voornamelijk wanneer adolescenten uit een onvolledig gezin komen (Barett & Turner, 2005; Paxton, Valois & Drane, 2007). Hierdoor is het aannemelijk dat het wellicht niet gaat om hoe vaak een adolescent uit een onvolledig gezin 's avonds doorbrengt met vrienden, maar met welke soort vrienden.

Internationale vergelijking: Nederland en Portugal

Ten derde werd er verwacht dat het verband tussen ouderlijke monitoring en cannabisgebruik van adolescenten zwakker was voor Portugese adolescenten in vergelijking met Nederlandse adolescenten, waarbij andere familieleden in Portugese gezinnen op zouden kunnen treden als een buffereffect in onvolledige gezinnen (hypothese 3). Deze hypothese was gebaseerd op de verwachting dat Portugal een meer collectivistische cultuur heeft dan Nederland, waardoor andere familieleden ouders uit onvolledige gezinnen ondersteunen in het monitoren van adolescenten op het gebruik van cannabis ten opzichte van het cannabisgebruik in Nederland. Uit de resultaten is gebleken dat ouderlijke monitoring geen verklaring is voor het verband tussen een onvolledig gezin en het cannabisgebruik van adolescenten. De hypothese dat familieleden als buffereffect kunnen optreden bij het ondersteunen van de monitoring van adolescenten in onvolledige gezinnen wordt in dit onderzoek dus verworpen gezien er in het huidige onderzoek geen verschil is in de mate van ouderlijke monitoring in volledige en onvolledige gezinnen.

Echter, uit de resultaten van het huidige onderzoek is gebleken dat er in beide landen een verband is tussen ouderlijke monitoring en het cannabisgebruik van adolescenten waarbij Nederland sterker gerelateerd is aan het cannabisgebruik van adolescenten in vergelijking met Portugal. Dit betekent dat adolescenten die vaker buiten zijn met vrienden na 20:00 uur 's

avonds, vaker cannabis gebruiken en vooral voor adolescenten die woonachtig zijn in Nederland in vergelijking met adolescenten uit Portugal. Deze bevinding is consistent met een onderzoek van Laar, Frijns, Trautmann & Lombi (2013) waarin werd gevonden dat 64% van de Nederlandse adolescenten 's avonds cannabis gebruiken met vrienden ten opzichte van 6% van de Portugese adolescenten. Ondanks dat dit resultaat niet verklaard kan worden vanuit het collectivisme, kan de beschikbaarheid van cannabis in beide landen wel een verklaring zijn voor dit verband. Uit eerdere onderzoeken komt namelijk naar voren dat het cannabisgebruik van adolescenten van de leeftijd 13 tot en met 15 hoger is op het moment dat de beschikbaarheid van cannabis in een land ook hoog is (Korf, 2002; Kuntsche 2006) en vooral wanneer de kennis over de beschikbaarheid van cannabis verspreid wordt door leeftijdgenoten (Ter Bogt et al., 2006). De aanwezigheid van coffeeshops lijkt hierbij een belangrijke rol te spelen in de beschikbaarheid van cannabis, doordat Nederland meer openbare coffeeshops heeft ten opzichte van Portugal (Laar et al., 2013). Uit het onderzoek van Laar en collega's (2013) komt naar voren dat 45% van de Nederlandse studenten aangeeft cannabis te verkrijgen via de lokale beschikbaarheid van coffeeshops in tegenstelling tot 6,5% van de Portugese adolescenten. Naast de aanwezigheid van coffeeshops in een land, lijken leeftijdgenoten een belangrijke rol te spelen in de waargenomen beschikbaarheid van cannabis. Adolescenten die leven in landen waar de kennis over het bestaan van cannabis wordt verspreid over de jeugdcultuur, waarbij ze denken dat de beschikbaarheid hoog is, hebben een grotere kans om cannabis te gebruiken (Ter Bogt et al., 2006). Uit het onderzoek van Ter Bogt en collega's (2006) komt naar voren dat 41% van de 15-jarige Nederlandse adolescenten aangeeft dat cannabis makkelijk te verkrijgen is ten opzichte van 26% van de 15-jarige Portugese adolescenten.

Ondanks dat de perceptie op de beschikbaarheid van cannabis in Nederland groter is dan in Portugal lijken beide landen een gelijksoortig drugsbeleid te voeren. Dit is dus waarschijnlijk ook geen verklaring. Sinds 2001 wordt drugsbezit in Portugal namelijk niet meer als misdrijf gezien (Greenwald, 2009). In Nederland wordt de kleinschalige verkoop van cannabis in coffeeshops gedoogd. Dit betekent dus dat Portugese adolescenten vanaf 18 jaar, net als Nederlandse adolescenten, in het bezit mogen zijn van een vastgesteld aantal gram cannabis (Chatwin, 2016; Greenwald, 2009). Uit onderzoek komt naar voren dat het cannabisgebruik in beide landen onder 15 jarigen adolescenten hoog is. 18% van de Nederlandse jongens en 15% van de Nederlandse meisjes hebben ooit cannabis gebruikt in het leven. In Portugal heeft 13% van de jongens en 10% van de meisjes ooit cannabis gebruikt (Inchley et al., 2016). Hierdoor is het aannemelijk dat zowel in Nederland als in Portugal jongeren onder de 18 jaar relatief makkelijk aan cannabis kunnen komen.

Naast het feit dat het verband tussen het ouderlijke monitoren en het cannabisgebruik van adolescenten in Nederland sterker is in vergelijking met Portugal, weergeeft het huidige onderzoek nog een andere interessante bevinding. Portugese adolescenten zijn namelijk minder vaak 's avonds buiten met vrienden dan Nederlandse adolescenten. Zoals eerder benoemd sluit het huidige onderzoek uit dat familieleden uit een collectivistische cultuur ondersteuning bieden bij het ouderlijke monitoren in onvolledige gezinnen. Dit doordat er geen verschil is tussen onvolledige en volledige gezinnen in verband met ouderlijke monitoring. Echter, het collectivisme kan wel een verklaring bieden dat Portugese adolescenten minder vaak buiten zijn met vrienden dan Nederlandse adolescenten. Arnett (1995) geeft aan dat familie een belangrijke socialisatiebron is voor adolescenten die opgroeien in een collectivistische familiecultuur, waarbij zij meer tijd doorbrengen met familie dan met leeftijdgenoten in vergelijking met adolescenten die opgroeien in een individualistische cultuur. Daarnaast hebben ouders vaker de controle over de keuze met wie adolescenten vriendschappen aangaan (Arnett & Hughes, 2012). In tegenstelling tot het collectivisme, brengen adolescenten in een individualistische cultuur hun vrije tijd door met leeftijdgenoten, waarbij adolescenten aangemoedigd worden om hun eigen vrienden te kiezen (Arnett & Hughes, 2012). Hierdoor is het aannemelijk dat Portugese adolescenten minder vaak 's avonds buiten zijn met vrienden dan Nederlandse adolescenten. Kenmerken vanuit het collectivisme kunnen dus mogelijk wel een verklaring bieden voor het feit dat Portugese adolescenten minder vaak 's avonds buiten zijn met vrienden in vergelijking met Nederlandse adolescenten.

Beperkingen

Het huidige onderzoek kent een aantal krachten. Het onderzoeksdesign kent een grote representatieve steekproef waardoor deze te generaliseren is voor de doelgroep adolescenten tussen de 11 en 16 jaar (Currie et al., 2014). Daarnaast is het onderzoek in 45 landen uitgevoerd, waardoor het mogelijk is om adolescenten uit verschillende landen met elkaar te vergelijken. Ondanks deze krachten kent de studie een aantal beperkingen. Ten eerste is het onderzoeksdesign van de huidige studie cross-sectioneel. Het is daardoor niet mogelijk om de richting van verbanden te bepalen omdat de gegevens op één moment worden verzameld. Daardoor is het mogelijk dat andere variabelen het verband tussen een onvolledig gezin en het cannabisgebruik van adolescenten kunnen verklaren. Het uitvoeren van longitudinaal onderzoek biedt de mogelijkheid causaliteit en effecten aan te tonen in plaats van correlaties. Ten tweede heeft het huidige onderzoek gebruik gemaakt van zelfrapportages. Zelfrapportages kunnen voor vertekeningen in het onderzoek zorgen, doordat adolescenten sociaal wenselijke

antwoorden kunnen geven. In het huidige onderzoek is het aannemelijk dat de zelfrapportages van adolescenten een mogelijk effect hebben op de resultaten voor wat betreft het cannabisgebruik. De data wordt verzameld bij adolescenten tot 16 jaar, waardoor het cannabisgebruik een gevoelig onderwerp kan zijn voor adolescenten. De data is verzameld in de klas waardoor het kan zijn dat adolescenten eerder aan zouden geven cannabis niet te gebruiken dan cannabis wel te gebruiken. De angst voor maatregelen vanuit school kan mogelijk een factor zijn. Daardoor is het mogelijk dat de resultaten van de data omtrent het onderwerp cannabis lager zijn dan dat het cannabisgebruik van adolescenten in werkelijkheid is. Echter is het gebruikelijk om zelfrapportages te gebruiken bij steekproeven van deze grootte omdat het anders niet mogelijk is om een grote nationaal representatief steekproef te hebben.

Conclusie en implicatie

Kortom het verband tussen hoe vaak adolescenten 's avonds buiten zijn met vrienden na 20:00 uur en het cannabisgebruik van adolescenten, ongeacht of adolescenten uit een volledig of onvolledig gezin komen, is zwakker voor Portugal in vergelijking met Nederland. Het collectivisme kon dus geen verklaring bieden voor de verwachting dat familieleden in onvolledige gezinnen de ouderlijke monitoring aanvullen ten opzichte van het individualisme. De beschikbaarheid van cannabis lijkt wel een verklaring te zijn voor dit verband. Vervolgonderzoek is echter nodig om dit verband inzichtelijk te maken en moet zich richten om de beschikbaarheid van cannabis in verschillende landen te toetsen voor dit verband. Dit onderzoek draagt bij aan de wetenschappelijke kennis doordat de modererende rol van de vergelijking tussen Nederland en Portugal voor het verband tussen 's avonds buiten zijn met vrienden en het cannabisgebruik van adolescenten nog niet eerder getoetst was.

Referentielijst

- Allik, J., & Realo, A. (2004). Individualism-collectivism and social capital. *Journal of Cross cultural Psychology*, 55(1), 29-49. doi: 10.1177/0022022103260381
- Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1269-1287.
- Arnett, J. J. (1995). Broad and narrow socialization: the family in the context of a cultural theory. *Journal of Marriage and Family*, 57(3), 617-628.
- Arnett, J. J., & Hughes, M. (2012). *Adolescence and emerging adulthood: a cultural approach*. London, England: Pearson.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182.
- Barrett, A. E., & Turner, R. J. (2005). Family structure and substance use problems in adolescence and early adulthood: examining explanations for the relationship. *Addiction*, 101, 109-120. doi: 10.1111/j.1360-0443.2005.01296.x
- Bogt, T. ter., Schmid, H., Gabhainn, S. N., Fotiou, A., & Vollebergh, W. (2006). Economic and cultural correlates of cannabis use among mid-adolescents in 31 countries. *Addiction*, 101, 241-251. doi: 10.1111/j.1360-0443.2006.01309.x
- Butters, J. E. (2002). Family stressors and adolescent cannabis use: a pathway to problem use. *Journal of Adolescence*, 25, 645-654. doi: 10.1006/jado.2002.0514
- Chatwin, C. (2016). Mixed messages from Europe on drug policy reform: the cases of Sweden and the Netherlands. *Journal of Drug Policy Analysis*, 1-12. doi: <https://doi.org/10.1515/jdpa-2015-0009>
- Choquet, M., Hassler, C., Morin, D., Falissard, B., & Chau, N. (2007). Perceived parenting styles and tobacco, alcohol and cannabis use among French adolescents: Gender and family structure differentials. *Alcohol & Alcoholism*, 43(1), 73-80.
- Crawford, L. A., & Novak, K. B. (2008). Parent-child relations and peer associations as mediators of the family structure-substance use relationship. *Journal of Family Issues*, 29(2), 155-184. doi: 10.1177/0192513X07304461
- Currie, C., Inchley J Molcho, M., Lenzi, M., Veselska, Z., Wild, F. (eds.)(2014). *Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) Study protocol: Background, Methodology*

- and Mandatory items for the 2013/2014 survey*. St. Andrews: CAHRU . Access at : www.hbsc.org.
- Dishion, T. J., Bullock, B. M., & Kiesner, J. (2008). Vicissitudes of parenting adolescents: daily variations in parental monitoring and the early emergence of drugs use. England: John Wiley & Sons, 113-133.
- Dorsselaer, S. van, Looze, M. de, Vermuelen-Smit, E., Roos, S. de, Verdurmen, J., Bogt, T., ter, & Vollebergh, W. (2009). *Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Eitle, D. (2005). The moderating effects of peer substance use on the family structure adolescent substance use association: quantity versus quality of parenting. *Addictive Behaviors*, 30, 963-980. doi: 10.1016/j.addbeh.2004.09.015
- Goodwin, R., & Plaza, S. H. (2000). Perceived and received social support in two cultures: collectivism and support among British and Spanish students. *Journal of Social and Personal Relationships*, 17(2), 282-291.
- Greenwald, G. (2009). *Drug decriminalization in Portugal: lessons for creating fair and successful drug policies*. Washington: Cato Institute.
- Griffin, K. W., Botvin, G. J., Scheier, L. M., Diaz, T., & Miller, N. L. (2000). Parenting practices as predictors of substance use, delinquency, and aggression among urban minority youth: moderating effects of family structure and gender. *Psychology of Addictive Behaviors*, 14(2), 174-184. doi: 10.1037//0893-164X.14.2.174
- Habib, C., Santoro, J., Kremer, P., Toumbourou, J., Lesli, E., & Williams, J. (2010). The importance of family management, closeness with father and family structure in early adolescent alcohol use. *Addiction*, 105(10), 1750-1758. doi: 10.1111/j.1360-0443.2010.03021.x
- Hayes, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis*. New York: The Guilford Press.
- Hemovich, V., Lac, A., & Crano, W. D. (2011). Understanding early-onset drug and alcohol outcomes among youth: the role of family structure, social factors, and interpersonal perceptions of use. *Psychology, Health & Medicine*, 16(3), 249-267. doi: 10.1080/13548506.2010.532560
- Hofstede, G. (1983). National cultures in four dimensions: a research-based theory of cultural differences among nations. *International Studies of Management & Organization*, 13(1), 46-74.

- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures: the Hofstede model in context. *Psychologie and Culture*, 2(1), 3-26. doi: <http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1014>
- Hser, Y., Longshore, D., & Anglin, M. D. (2007). The life course perspective on drug use: a conceptual framework for understanding drug use trajectories. *Evaluation Review*, 31(6), 515-547. doi: 10.1177/0193841X07307316
- Inchley, J., Currie, D., Young, T., Samdal, O., Torsheim, T., Augustson, L., ... Barnekow, V. (2016). Growing up unequal: gender and socioeconomic differences in young people's health and well-being. Health behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2013/2014 survey. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 7, 1-276.
- Janssen, H. J., Weerman, F. M., & Eichelsheim, R. (2016). Parenting as a protective factor against criminogenic settings? Interaction effects between three aspects of parenting and unstructured socializing in disordered areas. *Journal of Research in Crime and Delinquentie*, 1-27. doi: 10.1177/00224278116664561
- Jovic, S., Genolini, C., Delpierre, C., Spilka, S., Ehlinger, V., Ross, J., ... Godeau, E. (2014). Socialization instances linked to cannabis experimentation among French teenagers. *Substance Use & Misuse*, 49(13), 1808-1819. doi: 10.3109/10826084.2014.935788
- Kagitcibasi, C. (1997). Individualism and collectivism. *Handbook of cross-cultural psychology*, 3, 1-49.
- Kiesner, J., Poulin, F., & Dishion, T. J. (2010). Adolescent substance use with friends: Moderation and mediating effects of parental monitoring and peer activity contexts. *Wayne State University Press.*, 56(4), 529-556
- Korf, D. J. (2002). Dutch coffee shops and trends in cannabis use. *Addictive Behaviors*, 27, 851-866. doi: 10.1016/50306-4603(02)00291-5
- Kuntsche, E. (2006). Adolescent alcohol and cannabis use in relation to peer and school factors. Results of multilevel analyses. *Drug and Alcohol Dependence*, 84, 167-174.
- Laar, M. van., Frijns, T., Trautmann, F. (2013). Cannabis market: user types, availability and consumption estimates. Luxemburg: Publications Office of the European Union, 73-181.
- Ledoux, S., Miller, P., Choquet, M., & Plant, M. (2001). Family structure, parent-child relationships, and alcohol and other drug use among teenagers in France and the United Kingdom. *Alcohol & Alcoholism*, 37(1), 52-60. doi: <https://doi.org/10.1093/alcalc/37.1.52>

- Looze, M. de., Dorsselaer, S. van., Roos, S. de., Verdurmen, J., Stevens, G., Gommans, R., ... Vollebergh, R. (2014). *Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Mak, K., Ho, S., Thomas, G. N., Schooling, C. M., McGhee, S. M., & Lam, T. (2010). Family structure, parent-child conversation time and substance use among Chinese adolescents. *BMC Public Health, 10*, 1-8.
- Murray, D. (2016). Family therapy within an adolescent addiction treatment service. *Journal of the Family Therapy Association of Ireland, 1-16*.
- Oyserman, D., & Lee, S. W. S. (2008). Does culture influence what and how we think? Effects of priming individualism and collectivism. *Psychological Bulletin, 134*(2), 311-342. doi: 10.1037/0033-2909.134.2.311
- Paxton, R. J., Valois, R. F., & Drane, J. W. (2007). Is there a relationship between family structure and substance use among public middle school students? *Journal of Child and Family studies, 16*, 593-605. doi: 10.1007/s10826-006-9109-y
- Ramirez, J., & Crano, W. D. (2004). Acculturation, familism, parental monitoring and knowledge as predictors of marijuana inhalant use in adolescents. *Psychology of Addictive Behaviors, 18*(1), 3-11. doi: 10.1037/0893-164X.18.1.3
- Realo, A., Allik, J., & Vadi, M. (1997). The hierarchical structure of collectivism. *Journal of Research in Personality, 31*, 93-116.
- Ryzin, M. J. van, Fosco, G. M., & Dishion, T. J. (2012). Family and peer predictors of substance use from early adolescence to early adulthood: An 11-year prospective analysis. *Addictive Behaviors, 37*, 1314-1324.
- Schofield, T. J., Conger, R. D., & Robins, R. W. (2015). Early adolescent substance use in Mexican origin families: peer selection, peer influence, and parental monitoring. *Drug and Alcohol Dependence, 157*(1), 129-135. <http://dx.doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2015.10.020>
- Schwartz, S. J., Zamboang, B. L., Ham, L. S., Park, I. J. K., Kim, S. Y., Weisskirch, R. S., ... Vernon, M. (2010). Dimensions of acculturation: associations with health risk behaviors among college students from immigrant families. *Journal of Counseling Psychology, 58*(1), 27-41. doi: 10.1037/a0021356
- Stattin, H., & Kerr, M. (2000). Parental monitoring: A reinterpretation. *Child Development, 71*(4), 1072-1085.
- Sznitman, S. R., Kolobov, T., Bogt, ter, T., Kuntsche, E., Walsh, S. D., & Harel-Fisch, Y. (2014). Investigating cannabis use normalization by distinguishing between

- experimental and regular use: a multilevel study in 31 countries. *Journal Studies of Alcohol and Drugs*, 76(2), 181-189.
- Tomčíková, Z., Veselská, Z. D., Gecková, A. M., van Dijk, J. P., & Reijneveld, S. A. (2015). Adolescents' drinking and drunkenness more likely in one-parent families and due to poor communication with mother. *Central European Journal of Public Health*, 23(1), 211-214.
- Wagner, K. D., Duan, L., Ritt-Olsen, A., Chou, C., Pokhrel, P., Baezconde-Garbanati, L., ... Unger, J. B. (2010). Associations between family structure, family functioning, and substance use among Hispanic/Latino adolescents. *Psychology of Addictive Behaviors*, 24(1), 98-108. doi: 10.1037/a0018497
- Wertz, J., Nottingham, K., Agnew-Blais, J., Matthews, T., Pariante, C. M., Moffitt, T. E., ... Arseneault, L. (2016). Parental monitoring and knowledge: testing bidirectional associations with youths' antisocial behavior. *Development and Psychopathology*, 26, 623-638. doi: 10.1017/S0954579416000213